

2. A számításokat a *Bibliothèques Suisses 1980* című, az Office Fédéral de la Statistique, Hallwylstrasse 15, 3003 Bern, Svájc által 1981-ben publikált dokumentum adatai alapján végezték.
3. MICHEL, H.: Auszug aus dem Jahresbericht und Rechnung 1980 der Stadt- und Universitätsbibliothek. Bern, 1981. p. 6–7.

Fordította: *Roboz Péter*

A Magyar Pedagógiai Információs Rendszer információkereső nyelveinek néhány fejlesztési kérdése

Ebben az évben kezdtük el kidolgozni a *Magyar Pedagógiai Információs Rendszer* (a továbbiakban: *információs rendszer*) koncepcióját. Bár ez a munka még nem fejeződött be, egyes problémák megoldásában határozott egyetértés alakult ki az érintett intézményekben dolgozó szakemberek körében. E vélemények ismeretében megkísérlem röviden összefoglalni az információs rendszerben alkalmazandó információkereső nyelvek fejlesztésére vonatkozó főbb elképzeléseinket.

Az információs rendszerben alkalmazandó információkereső nyelvekkel szemben azt a követelményt támasztjuk, hogy *mind a dokumentumok osztályozására, mind pedig indexelésére alkalmasak legyenek*. E két funkciót azonban egyazon információkereső nyelvvel nem lehet megfelelően ellátni, ezért e két funkcióra legalább két különböző információkereső nyelv alkalmazása szükséges. Ezt a követelményt az a tény támasztja alá, hogy az osztályozó típusú információkereső nyelvek főként az általánosítás magasabb szintjein képesek a dokumentumok nagyobb tematikai csoportokba rendezését, illetve az ezekbe a csoportokba rendezett dokumentumok keresését jó hatásfokkal megoldani, az indexelő típusú információkereső nyelvek viszont elsősorban a finom tematikus megkülönböztetések, egy adott téma különböző megközelítési módjainak és eljárásainak eredményeként kialakuló árnyalt eltérések feltárására és az ezeket tartalmazó dokumentumok keresésére alkalmasak. Végül nem elhanyagolható szempont az sem, hogy rendelkezésre álljanak a szükséges szótárak, szójegyzékek, indexelési szabályzatok stb.

Feladatunk tehát lényegében abból áll, hogy az információs rendszer információkereső nyelveit a fenti elveknek megfelelően fejlesszük ki.

Az információkereső nyelvek és nyelvi eszközök kialakítása és tökéletesítése folyamán figyelembe kell vennünk az információs rendszer tematikai körébe tartozó *terminológiai változásokat* is. Terminológiai ingadozások és módosulások minden területen megfigyelhetők; a pedagógiában és legtöbb határterületi

tudományában, valamint a közoktatás és közművelődés gyakorlatában azonban – az utóbbi évtizedekben lezajlott viharos ütemű fejlődés következtében – a terminológiában szinte áttekinthetetlen helyzet alakult ki.

A bonyolult és szüntelenül változó valóság, a folyamatok, összefüggések teljesebb, árnyaltabb leírására, megmagyarázására való törekvés, a kutatások és publikációk számának növekedése önmagában is előidézi új terminus technikusok bevezetését, már elfogadott szakkifejezések jelentésmódosulásait. A nemzetközi kapcsolatok szorosabbá válása, a folyamatos információcsere kialakulása, az interdiszciplináris megközelítés elterjedése egyaránt a folyamatok és jelenségek átfogó vizsgálatát igényeli. Ennek pedig szinte törvényszerű következménye, hogy a különböző nyelvekből és tudományokból egymásba kölcsönösen átszűrődő szakkifejezések módosítják az egyes szakterületek terminológiáját, részint gazdagítják, részint „szennyezik”, és ezáltal növelik a terminológiai zűrzavart.

Az elmondottakat figyelembe véve meggyőződésünk, hogy az információkereső nyelvek fejlesztését össze kell kapcsolni a terminológiai problémák feltárásával. Lényeges követelmény, hogy tisztázzuk minden indexelő kifejezés kapcsolatrendszerét a vonatkozó szakkifejezésekhez. Ezt folyamatosan érvényesítendő elvnek tekintjük, mivel mind az indexelő nyelv, mind a terminológia szüntelenül változik.

Az említett elvet érvényesítő eljárás pozitív hatással lesz az indexelő nyelv *szinonimakezelésére* is, ami pedig jelentős a posztkoordinálási lehetőségek feltárása, a nyelv rugalmasságának fokozása és a legmegfelelőbb indexelő kifejezések kiválasztása szempontjából. Ugyanakkor ezen eljárás következtében tisztázódnak a terminológiai torzulások típusai és dimenziói. Ez pedig elemi feltétele a terminológiai egység kialakításának. Az említett eljárásnak legfőbb előnye azonban abban van, hogy segítségével az indexelő nyelv szóképzését *természetes úton* (a dokumentumok feldolgozása, szövegük elemzése során) alakíthatjuk ki. Ezáltal biztosítható az indexelő nyelv és az általa indexelt dokumentumállomány tartalmának kongruenciája.

Az információs rendszer fejlesztésének első szakaszában ilyen módon kívánjuk tehát kialakítani az egységes, normalizált indexelő kifejezések jegyzékét, és ennek alkalmazásával és fejlesztésével kívánunk egységes feldolgozási és információkeresési gyakorlatot meghonosítani.

Nem tekintjük elengedhetlen követelménynek az információs rendszerben egyetlen, kizárólagos osztályozó típusú információkereső nyelv alkalmazását. Ha azonban az információs rendszerben több osztályozó típusú információkereső nyelv alkalmazására kerül sor, akkor kötelességünk ezek konkordancia-táblázatainak kidolgozása.

Az információkereső nyelvek tartalmi, strukturális és arányossági kérdései mellett nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk azoknak az eszközöknek és eljárási szabályoknak is, melyek e nyelveknek a rendszerben való *egységes alkalmazását biztosítják*. E tekintetben legfontosabbnak az indexelést és az információkeresést végző szakemberek munkájának összehangolását tartjuk, amely révén biztosítható az információkereső alrendszer kimenetének visszacsatolása a feldolgozó alrendszer bemenetéhez. E visszacsatolás nyújt az indexelőknek valós képet az indexelő nyelv általuk való használatának az információkeresésre gyakorolt hatásairól. Az indexelők ezt a kommunikációs csatornát a maguk részéről arra tudják felhasználni, hogy a terminológiai problémák közvetítésével felhívják a keresőkérdések és -profilok megfogalmazóinak figyelmét azokra a tipikus terminológiai pontatlanságokra, melyek a felhasználók körében elterjedtek, s melyek korrigálása az információkeresés pontosságát elősegíti.

A Magyar Pedagógiai Információs Rendszer fejlesztésének korai szakaszában felismertük a terminológiai és információkereső nyelvi problémák kapcsolódását. Az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum* – számos külföldi partnerintézménye, köztük az *International Bureau of Education* segítségével – összeállított egy tizenegy nyelvű pedagógiai szótárt. Bár e szótár még további tökéletesítésre szorul, bizonyára hasznos segítséget fog nyújtani munkánk során, és hasznos segédeszközként fog szolgálni e szakterület fordítóinak és szakíróinak is.

A felhasználók igényeinek megfelelő kielégítése, az információs rendszer működésének megítélése egyaránt függ az információkeresés és a szervezési feladatok megoldásától. Bár nagy figyelmet kell fordítanunk az előbbiekre, nem feledkezhünk meg ez utóbbiakról sem, sőt arról sem, hogy e feladatok egymással is összefüggésben állnak.

Felhasznált irodalom

MOLNÁR Imre: Az információkezelés fogalomrendszere. Bp. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 215 p.

UNGVÁRY Rudolf: Az osztályozás alapjai: Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe. (Kísérleti oktatási segédanyag.) Bp. OSZK, 1982. 116 p.

PENNELLS, D. L.: An investigation into the feasibility of establishing a multilingual terminology data base for education. Strasbourg, Council of Europe, 1983. 72 p.

Budai Tamás
(Országos Pedagógiai
Könyvtár és Múzeum)

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség Ipari Tájékoztató Bizottságának budapesti ülése

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) 1961-ben az ipari szakirodalmi tájékoztatás nemzetközileg hasznosítható tapasztalatainak összegyűjtésére és elterjesztésére megalakította Ipari Tájékoztató Bizottságát (FID/II—Information for Industry).

A 60-as évektől kezdve a bizottság munkájában a magyar részvétel igen aktív volt. Ebben az időben jelentette meg a Bizottság az egyes országok ipari információs forrásintézményeinek és ipari tájékoztató szakfolyóiratainak a jegyzékét. 1976-ban a Bizottság kiterjesztette tevékenységét az iparban dolgozó tájékoztató szakemberek – túlnyomórészt mérnökök – (a továbbiakban információs mérnökök) képzésének problémakörével is. Ettől kezdve a Bizottság ülései kétévenként egy-egy témakör köré csoportosított 1–2 napos szemináriummal bővültek.

A Bizottság múlt évi ülésén Helsinkiben elfogadta a FID Magyar Nemzeti Bizottság meghívását, hogy következő ülését és szemináriumát Budapesten tartsa.

Ilyen előzmények után tartották meg a FID/II budapesti ülését 1983. szeptember 28–30. között. Erre és a kapcsolódó szemináriumra 15 országból érkeztek szakemberek. Budapesti tartózkodásuk során a szeminárium résztvevői meglátogatták az OMIKK-ot, ahol tapasztalatcserre-megbeszélés keretében megtekintették az OMIKK tevékenységéről szóló filmet is.

A szemináriumon, amelynek fő témaköre az információs mérnökök képzése volt, 9 előadás hangzott el:

BASILIER, H. (Finnország): Új szempontok az ipari információs mérnökök képzésében, különös tekintettel az információ áru jellegére.

BRUNT, A. G. (Dél-afrikai Köztársaság): Milyenek kell lennie az aktív információs mérnököknek?

CHADHA, Y. R. (India): Az információs mérnökök képzésének szükségessége a fejlődő országokban.

DOSA, M. L. (USA): Az információs mérnökök által felhasználható információforrások.

HENNING-JENSEN, N. (Dánia): A Dán Műszaki Fejlesztési Szervezet (DTO) szerepe az ipari tájékoztató szakemberek képzésében.

LAUNO, R. (Finnország): A finnországi információs szolgáltatások tanfolyamain képzett ipari tájékoztató szakemberek portréja.

LÁZÁR P. (Magyarország): Az ipari tájékoztató szakemberek oktatásának és képzésének néhány kérdése.

LJUNGBERG, S. (Svédország): Az információs szakemberek tevékenysége.

VAJDA E. (Magyarország): Az ipari tájékoztató szakemberek képzésének és a felhasználók információs ismereteinek összefüggései.

Jánszky Lajos
(a FID MNB elnöke)